20.10.2023

Täydennys Ympäristöhallinnon pääluokan 35 esittelyyn 18.10.2023

Viite: Asunto- ja ympäristöjaosto keskiviikko 18.10.2023 klo 11.45 / HE 41/2023 vp / Täydennyspyyntö

1. Luku 35.01, muutokset momenteissa ja keskeiset painopistealueet

Toiminnan strategiset painopisteet ovat:

1) Hiilinegatiivinen Suomi on pysäyttänyt luontokadon ja saastumisen
2) Vihreä siirtymä on kasvun perusta
3) Elinympäristöt ja uudet ratkaisut tukevat sujuvaa arkea kaikissa elämäntilanteissa ja
4) Yhteiskunnallinen päätöksenteko ohjaa vihreään siirtymään.

Ympäristöhallinto rakentaa kestävää elinympäristöä ja tukee vihreää kasvua sekä puhtaita ratkaisuja. Ympäristöstä, ympäristön tilan kehityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä tuotetaan tietoa, arvioidaan vaihtoehtoisia kehityssuuntia ja kehitetään ratkaisuja kestävän kehityksen ja kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ympäristöministeriö osallistuu valtion aluehallinnon strategiseen ohjaukseen ja uudistamiseen yhteistyössä sitä ohjaavien muiden ministeriöiden kanssa sekä huolehtii virastojen ympäristötehtävien toiminnallisesta ohjauksesta.

Hallitusohjelmassa useita ympäristöministeriön toiminta-alaan liittyviä kirjauksia. Kärkihankkeista merkittävin ministeriön kannalta on yhden luukun palvelun kehittäminen, jota vauhditetaan REPowerEU-rahoituksella. Toimintamenojen osalta haasteena on valtionhallinnon tuottavuusohjelman toteuttaminen 2025-2027. Ympäristöhallinnon osuus tuottavuusohjelman säästötavoitteesta on yhteensä 10,7 miljoonaa euroa.

1.1. Momentti 35.01.01 Ympäristöministeriön toimintamenot

Ympäristöhallinnon henkilöstövoimavaroja johdetaan ja osaamista kehitetään suunnitelmallisesti tavoitteena säilyttää ympäristöhallinnon palvelukyky ja turvata henkilöstön motivaatio. Pääosa momentin rahoituksesta ohjautuu henkilöstömenoihin.

Ympäristöhallinnon toimiala on vahvasti kansainvälistä ja toimintamenoista noin 1,8 milj. euroa suunnataan kv-yhteistyön kuluihin (kansainvälisen yhteistyön jäsenmaksut ja rahoitusosuudet on budjetoitu momentille 35.10.66 kansainvälisen yhteistyön jäsenmaksut ja maksuosuudet). Aktiivisia kv-ympäristösopimuksia on yli 100, keskeisimpinä ilmastoa, luonnon monimuotoisuutta sekä kemikaaleja ja jätteitä koskevat sopimukset. Sopimuksiin sisältyy laajoja raportointivelvoitteita. Ympäristöhallinnon henkilöstön tehtävät ovat lisääntyneet merkittävästi viime vuosina kansainvälisten sitoumusten myötä.

Ympäristöhallinnon alalla on lukuisia tietojärjestelmiä ja –varantoja, ja toimintamenoista on varattava vuosittain rahoitus niiden ylläpitoon ja kehittämiseen. Vuonna 2023 lisätalousarvion rahoituksella käynnistetty *Tuottavuuden parantaminen ympäristölupa- ja valvontamenettelyjen digitalisaatiota kehittämällä* -hanke (LUVAKE) jatkuu suunnitelman mukaisesti (1,2 milj. euroa).

Ympäristöön liittyvien menettelyjen ja niin sanotun yhden luukun palvelun kehittämiseen panostetaan v. 2024 yht. 2,9 milj. euroa (2025–2026 yht. 3,6 milj. euroa). Kokonaisuuteen sisältyy muun muassa muutoksen tarvitsemia selvityksiä ja lainsäädännön sekä digitaalisten ja automaattisten menettelyjen kehittämistä. Varoja käytetään aluehallintouudistuksen osana valmisteltavan ympäristövastuualueen lupa-, ohjaus- ja valvontaviraston valmistelun ja toimeenpanon kuluihin. YM:n hallinnonalan lisäksi kokonaisuuteen ohjataan rahoitusta myös muiden hallinnonalojen kautta, 2024–2026 kaikki yhteensä 32,0 milj. euroa.

Ympäristöministeriön toimintamenoissa on myös REPowerEU-rahoitus T&K-hankkeeseen *Puhtaan energiajärjestelmän siirtymä*, v. 2024 6,0 milj. euroa (2024–2026 yhteensä 14,0 milj. euroa). Hankkeen tavoitteena on luoda kokonaisvaltainen näkemys fossiilisia polttoaineita korvaavan ja vihreää siirtymää edistävän puhtaan energian murroksen ratkaisukeinoista, vaikutuksista, toteuttamisen haasteista ja mahdollisuuksista. Hankkeessa tuotetaan puhtaan energiajärjestelmän siirtymän kehittämisen tiekartta vuodelle 2035. Toteutus Syken johtamassa konsortiossa, partnereina GTK ja VTT. Rahoitus siirretään täydentävässä talousarviossa toteuttajille hankkeen tarkemman budjetin valmistuttua.

Ympäristöministeriön toimintamenomomentti sisältää edellä mainittujen muutosten lisäksi useampia teknisiä siirtoja momenttien välillä aiempiin kehyspäätöksiin ja valtionhallinnon tehtävänjakoon liittyen. Näistä yhtenä esimerkkinä voidaan nostaa aiemmin UM:n kautta kanavoitu rahoitus ympäristöalan erityisasiantuntijan palkkaukseen Suomen suurlähetystössä Moskovassa, mikä tehtävän nyt päätyttyä palautaan ympäristöministeriöön ja kohdennetaan kansallisen asiantuntijan tehtävään EU:n komissiossa (Ukraina-asiantuntija).

1.2. Momentti 35.01.04 Suomen ympäristökeskuksen toimintamenot

Suomen ympäristökeskus (Syke) kehittää uutta tietoa ja uusia ratkaisumalleja kestävän kehityksen edistämiseksi valtioneuvoston, muun julkisen hallinnon ja elinkeinoelämän käyttöön. Ratkaisujen pohjaksi Syke tuottaa tietoa ympäristöstä, sen tilan kehityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä sekä arvioi vaihtoehtoisia kehityssuuntia. Syke huolehtii useista EU-lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten edellyttämistä raportoinneista sekä hoitaa eräitä ympäristövalvonnan ja muita viranomaistehtäviä. Syke hoitaa myös maa- ja metsätalousministeriön toimialaan kuuluvia vesivarojen käytön ja hoidon tehtäviä.

Syke ylläpitää ja kehittää useita ympäristöhallinnon tietojärjestelmiä ja –alustoja. Toteutuksessa 2024 ovat mm. *Rakennetun ympäristön tietojärjestelmä (RYHTI)* ja päästötietokanta. Vuonna 2024 käynnistyy aiemman kehyspäätöksen mukaisesti *Ympäristötiedon tiedonhallinnan kokonaisuus (SYTYKE)*, jossa järjestelmien tietoarkkitehtuuria uudistetaan tietojen hyödyntämisen varmistamiseksi ja parantamiseksi. Hankkeeseen kohdennetaan 1,5 milj. euroa vuonna 2024.

Syken toiminnan kokonaislaajuudesta noin 60 % koostuu määräaikaisesta hankerahoituksesta kotimaisilta ja ulkomaisilta rahoittajilta. Ympäristötiedon kysyntä on kasvanut mutta tutkimusrahoitus on pääasiassa osarahoitteista eli edellyttää toteuttajalta omarahoitusosuutta. Syke saikin 2023 tutkimusresurssien vahvistamiseen 1,0 milj. euroa käytettäväksi hankerahoituksen omarahoitusosuuksiin. Rahoituksen loppuminen 2024 tarkoittaa tutkimustoiminnan volyymin supistamista noin kolmella miljoonalla eurolla. Tutkimustoiminnan rahoitusrakenteen takia kehyskauden tuottavuusohjelman toteuttaminen tulee vaikuttamaan Syken toimintaan erityisen voimakkaasti.

Syke koordinoi 2024-2026 REPowerEU-rahoitteista T&K-hanketta *Puhtaan energiajärjestelmän siirtymä.* Rahoitus on talousarviossa toistaiseksi ympäristöministeriön toimintamenoissa ja hanketta on kuvattu tiivistetysti ministeriön toimintamenojen yhteydessä.

1.3. Momentti 35.01.29 Ympäristöministeriön hallinnonalan arvonlisävero

Arviomäärärahassa ei ole muutoksia edelliseen vuoteen nähden.

1.4. Momentti 35.01.65 Avustukset järjestöille ja ympäristönhoitoon

Momentin määrärahaa voidaan käyttää yleisavustuksiin valtakunnallisille luonnonsuojelu- ja ympäristöjärjestöille sekä valtakunnallisille asunto- ja rakennusalan järjestöille. Avustusta saavat järjestöt tekevät merkittävää ja arvokasta työtä muun muassa ympäristöön, luonnonsuojeluun sekä asumiseen ja rakentamiseen liittyvissä tehtävissä aktivoimalla kansalaisia ja mahdollistamalla heille toimijuutta näiden yhteiskunnallisesti tärkeiden teemojen parissa.

Momentilta tuetaan myös saariston ympäristönhoitoa, joka perustuu lakiin saariston kehityksen edistämisestä (494/1981). Tuen avulla on hoidettu saariston niittyjä ja muita perinnemaisemia, tehty linnusto- ja luontoselvityksiä sekä kunnostettu saaristomaisemien kannalta tärkeitä rakennuksia ja rakennelmia. Tuen saajina ovat olleet saariston asukkaat sekä paikalliset luonnonsuojelu- ja ympäristöjärjestöt.

Lisäksi momentin määrärahoilla tuetaan saaristoalueiden ja tunturialueiden jätehuoltoa, joka matkailijoiden ja retkeilijöiden kannalta näkyy konkreettisesti roskaantumisen estämisenä. Pidä Saaristo Siistinä ry toimii saaristo- ja rannikkoalueilla sekä Järvi-Suomessa huolehtimalla muun muassa veneilijöiden jätteistä, kuivakäymälöistä, kelluvista imutyhjennysasemista ja retkisatamien jätehuollosta.

Määrärahaa käytetään myös kestävää kehitystä, kulttuuriympäristön vaalimista sekä muuta ympäristökasvatusta ja -valistusta edistävien valtakunnallisesti ja alueellisesti merkittävien hankkeiden tukemiseen.

Määrärahan käyttötarkoitusta on laajennettu vuodesta 2023 alkaen avustuksiin ympäristövahinkojen torjuntaan liittyvään vapaaehtoistyöhön. Vapaaehtoisten osallistumista ja varautumista ympäristövahinkojen torjuntaan, erityisesti öljyntorjuntaan, on tuettu aiemmin Öljysuojarahaston varoista.

Momentilta on vuonna 2023 (myöntö 3 298 000 euroa) myönnetty avustusta

- 40 järjestölle niiden perustoimintaan, yhteensä 1 673 000 euroa (51 % momentin määrärahasta).
- ympäristönhoitoon (ml saaristo- ja tunturialueiden jätehuoltoon, ympäristövahinkojen torjunta) yhteensä 730 000 euroa (22 %) ja
- ympäristökasvatus- ja valistushankkeisiin 895 000 euroa (27 %).

Momentilta on eduskunnan päätöksellä suoraan kohdennettu Luonto-Liitolle 400 000 euroa, BirdLife Suomi ry:lle 100 000 euroa, Suomen Metsästäjäliitolle 100 000 euroa, Suomen Luonnonsuojeluliitolle 100 000 euroa ja Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi ry:lle 100 000 euroa. Eduskunnan kohdennukset käsitellään vuositason lisäyksinä, mikäli rahoituksen jatkuvuudesta ei ole erillistä mainintaa. Siten momentille vuodelle 2024 momentille on esitetty 2,19 milj. euroa kehyksen mukaisesti.

Hallitusohjelmassa todetaan, että ympäristökasvatukseen ja etenkin lasten ja nuorten luonnossa liikkumisen mahdollisuuksiin panostetaan. Momentin 35.01.65 määrärahalla voidaan konkreettisesti osoittaa tukea luonto- ja ympäristökasvatusta tekeville järjestöille ja muille toimijoille. Järjestötyö on ollut tuloksekasta ja määrärahan vaikuttavuus on panostukseen nähden korkea.

2. Luku 35.10, muutokset momenteissa ja keskeiset painopistealueet

Lukuun on budjetoitu ympäristön- ja luonnonsuojelua edistävään toimintaan hallinnonalalla ja ympäristötehtäviä aluehallinnossa hoitavissa virastoissa pääosin käytettävät määrärahat. Ympäristön- ja luonnonsuojeluun esitetään kohdennettavaksi vuonna 2024 yhteensä 130,6 milj. euroa, mikä on 34 % vähemmän kuin v. 2023 varsinaisessa talousarviossa (196,7 milj. euroa). Määräahojen muutos johtuu pääosin edellisen hallituksen määräaikaisten lisäysten päättymisestä vuoden 2023 lopussa. Lukuun kohdistuu myös hallitusohjelman mukaisia panostuksia ja vuoden 2024 määräraha on 8,3 milj. euroa suurempi kuin vuodelle 2024 vahvistettu kehys. Luvun momenttien määrärahat ovat kolmivuotisia siirtomäärärahoja, joten aiempien vuosien toistaiseksi sitomatonta määrärahaa on käytettävissä vielä 2024 ja mahdollisesti osin myös 2025.

Ympäristövahinkojen ehkäisemiseen ja jälkihoitoon, mom. **35.10.20**, ennakoidaan tarvittavan 3,4 milj. vähemmän kuin v. 2023. Rahoitustarve vähenee Hituran kaivoksen vesienkäsittelyn sekä hylkyvahinkojen osalta.

Momentin **35.10.23** rahoituksesta käytetään Itämeren ja vesien suojelun edistämiseen 4,3 milj. euroa ja ympäristötehtävien hankintaan 4,4 milj. euroa. Hallitusohjelman myötä momentille lisätään 2,0 milj. euroa Saaristomeri-ohjelman toteuttamiseen. Ravinteiden kierrätyksen kehittämisen ja vesiensuojelun tehostamisohjelman määräaikaisen rahoituksen päättyessä momentin määräraha on jää kuitenkin 1,9 milj. euroa vuoden 2023 tasoa alhaisemmaksi.

Maaliskuussa ilmastolakiin tullut muutos velvoitti kunnat ilmastosuunnitelman laatimiseen. Hallitusohjelmassa linjattiin velvoitteen lakkauttamisesta ja sen mukaisesti momentti **35.10.31** Avustukset kuntien ilmastosuunnitelmiin esitetään peruttavaksi talousarviosta.

Metsähallituksen julkisiin hallintotehtäviin, mom. **35.10.52**, esitetään käytettäväksi 48,1 milj. euroa. Summa sisältää budjettiriihessä lisätyn panostuksen Helmi-ohjelman toteuttamiseen, 4 milj. euroa. Määräaikaisten kansallispuistoihin ja luontokohteisiin liittyneiden panostusten päättyessä momentin kokonaistaso jää kuitenkin 2,6 milj. euroa alhaisemmaksi kuin vuonna 2023.

Momentin **35.10.63** Luonnonsuojelualueiden hankinta- ja korvausmenot määrärahaksi esitetään kehyksen mukaisesti 37,6 milj. euroa. Määräraha on 9,0 milj. euroa vähemmän kuin vuonna 2023. METSO-ohjelman kokonaistavoite vuoteen 2025 on saavutettavissa nykyisellä kehyksen rahoitustasolla, ohjelman jatkosta valmistellaan periaatepäätös tarkennettuine tavoitteineen.

Öljysuojarahasto korvataan v. 2025 uudella Ympäristövahinkorahastolla. Aiempaa siirtoa talousarviosta Öljysuorarahaston toimintaan (mom. **35.10.60**, 4 milj. euroa) ei tarvita enää vuodelle 2024. Vuodesta 2025 alkaen Ympäristövahinkorahaston toimintaan varataan kehyksessä 3 milj. euroa vuosittain. Talousarviorahoitus kohdennetaan öljyntorjuntakaluston hankintaan.

Momentin **35.10.66** Kansainvälisen yhteistyön jäsenmaksut ja rahoitusosuudet rahoitus, 2,2 milj. euroa, säilyy aiempien vuosien tasolla.

Momenttien **35.10.21** Eräät luonnonsuojelun menot, **35.10.22** Eräät ympäristömenot ja **35.10.61** Vesien- ja ympäristönhoidon sisältöä ja rahoituksen tason muutoksia tarkastellaan yksityiskohtaisemmin alla.

2.1. Momentti 35.10.21 Eräät luonnonsuojelun menot

Eräät luonnonsuojelun menot –momenttia käytetään luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen muun muassa ELY-keskuksissa, Suomen ympäristökeskuksessa sekä ympäristöministeriön hankinnoissa (ns. kulutusmenoihin). Määrärahan käytöstä suurin osa kohdentuu Helmi-elinympäristöohjelman toimeenpanoon. Lisäksi määrärahaa käytetään METSO-ohjelman edistämiseen, alueiden inventointiin ja hoitoon, maisemanhoitoalueiden valmisteluun ja hoitoon, lajien suojeluun, seurantaan ja hoitoon, rauhoitettujen eläinten aiheuttamien vahinkoja ennaltaehkäiseviin hankkeisiin sekä maa-aineislain soveltamiseen ja pohjavesien suojeluun. Momentilla on 120 htv:n kiintiö, joista suurin osa ohjataan ELY-keskuksiin etenkin Helmi-ohjelman sekä suojelun toteutuksen toimeenpanoon. Henkilöstöresurssin turvaaminen näihin tehtäviin pidempiaikaisesti ja ennakoivasti on määrärahojen vaikuttavan käytön kannalta keskeistä.

Momentin rahoitukseksi v 2024 esitetään vahvistetun kehyksen mukaisesti 15,5 milj. euroa. Vuonna 2023 momentilta ohjattiin väliaikaisesti 3,0 milj. euroa Metsähallituksen mailla tehtäviin toimiin momentille 35.10.52; summa palautetaan momentille 35.10.21 vuoden 2024 talousarviossa.

2.2. Momentti 35.10.22 Eräät ympäristömenot

Momentilta rahoitetaan pääosin kehittämis- ja valmistelutyötä, jota tehdään erityisesti elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueella sekä Suomen ympäristökeskuksessa. Nämä edellyttävät henkilöstön palkkaamista ko. organisaatioihin. Momentin määrärahaa tarvitaan enintään 80 henkilötyövuotta vastaavan henkilöstön palkkaamiseen. Momentin määrärahaksi esitetään voimassa olevan kehyspäätöksen mukaisesti 7,12 milj. euroa, mikä on 4,5 milj. euroa vähemmän kuin v. 2023. Määrärahan tason lasku johtuu määräaikaisten rahoitusten päättymisestä (ELY-keskusten lupavoimavarat (RRF) -1,9 milj, euroa; kansallinen ulkoilutietopalvelu -1,6 milj. euroa ja pilaantuneiden maa-alueiden kunnostaminen, -1,0 milj. euroa).

Vuoden 2024 määrärahasta käytetään 1,35 milj. euroa ympäristön kunnostamiseen ja maaperänsuojeluun liittyvään kehittämiseen ja seurantaan. Määrärahatasolla ei kuitenkaan voida jatkaa valtion vastuulla olevien käytöstä poistettujen tai hylättyjen vakavaa ympäristön pilaantumista tai ympäristölle tai terveydelle mahdollista vaaraa aiheuttavien kaivannaisjätteiden jätealueiden (KAJAK) tarkempia kohdetutkimuksia, riskinarviointeja sekä kunnostuksia.

ELY-keskuksissa ja aluehallintovirastoissa hoidettavien ympäristötehtävien yhteisten kehittämishankkeiden menoihin varataan yhteensä 1,2 milj. euron keskitetty määräraha. Rahoitusta käytetään mm. uuden lainsäädännön toimeenpanon kehittämiseen ja kehittämishankkeiden asiantuntijaselvityksiin ja muihin kuluihin. Lisäksi rahoitusta käytetään alueellisten ympäristötehtävien ohjauksen, koulutuksen ja valvonnan vahvistamiseen, valtakunnallisten tehtävien hoidon kehittämiseen sekä vaativien ja laajojen ympäristöongelmien ennaltaehkäisyyn ja niiden ratkaisujen etsimiseen.

Ympäristöministeriöllä on monia kansainvälisten ilmastoneuvottelujen, EU:n ilmastopolitiikan ja kansallisia ilmastopolitiikan valmistelu- ja toimeenpanotehtäviä sekä muita tehtäviä. Ilmastopolitiikan päätösten tulee perustua tutkittuun tietoon, ja selvitysten laatiminen edellyttää erillistä hankerahoitusta. Ilmastopaneelin työn jatkaminen edellyttää myös rahoitusta. Momentin määrärahasta 1,31 milj. euroa käytetään ilmastohankkeiden toteuttamiseen ja Ilmastopaneelin toimintaan.

Kiertotaloutta tukevien toimenpiteiden toteuttamiseksi varataan 0,92 milj. euroa.

Ympäristöhallinnon resurssivarauksella kohdistetaan määrärahoja, 2,34 milj. euroa ELY-keskusten ja Aluehallintovirastojen y-toimintojen vahvistamiseen etenkin resurssikapeikkojen osalta. Määräraha käytetään pääosin ELY-keskuksiin ja se kohdistuu ilmastotöihin.

2.3. Momentti 35.10.61 Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen

Momentin määrärahaa käytetään vesien ja meren hyvän tilan saavuttamista tai ylläpitämistä edistäviin käytännön toimenpiteisiin, erityisesti Saaristomeren alueella sekä pilaantuneiden maa-alueiden kunnostukseen. Määräraha käytetään ensisijaisesti avustuksina ja tukina, jotka haetaan ja myönnetään paikallisista ELY-keskuksista. Toiminnan kehittämis- ja valmistelutyö on budjetoitu momenteille 35.10.22 Eräät ympäristömenot ja 35.10.23 Itämeren ja vesien suojelun edistäminen. Määrärahan jako eri momenteille tapahtuu budjettiteknisistä syistä: valtion omat toimenpiteet budjetoidaan ns. kulutusmenoihin eli sarjan 01-29 momenteille ja muiden – esim. kuntien, järjestöjen, yritysten – toteuttamiin toimenpiteisiin varatut määrärahat budjetoidaan ns. siirtomenoihin eli sarjan 30-69 momenteille.

Luvun 35.10 merkittävin määrärahojen tason muutos tapahtuu momentilla 35.10.61, jonka määräraha vähenee 85 %: vuoden 2023 myöntö on 47,9 miljoonaa ja vuodelle 2024 esitetty määräraha on 7,042 milj. euroa. Muutos johtuu ravinteiden kierrätyksen huoltovarmuusrahoituksen (30 milj. euroa) ja Suomen kestävän kasvun ohjelman rahoituksen (6 milj. euroa) päättymisestä. Lisäksi vesiensuojelun tehostamisohjelman ja Saaristomeriohjelman rahoitus on 4,8 milj. euroa edellistä vuotta vähäisempi.

Vuoden 2024 määrärahasta käytetään 5,521 milj. euroa vesien- ja merenhoidon käytännön toimenpiteiden toteuttamiseen pohja- ja pintavesien hyvän tilan saavuttamiseksi ja turvaamiseksi. Erityisesti panostetaan Saaristomeren tilaa parantaviin toimiin Saaristomeri-ohjelman mukaisesti – panostus sisältää hallitusohjelman mukaisen lisäyksen Saaristomereen ja vesiensuojeluun (4,0 milj. euroa).

Määrärahasta käytetään 1,521 milj. euroa isännättömien pilaantuneiden maa- ja pohjavesialueiden selvitys- ja puhdistushankkeiden koordinoinnista, järjestämisestä tai avustamisesta aiheutuviin menoihin ympäristö- tai terveysriskien kannalta merkittävissä kohteissa.

2.4. Kokonaiskuva luonnonsuojelun ja vesiensuojelun rahoituksesta

Talousarvioesityksen 35.10.-luvun mukainen luonnonsuojelun rahoitus on vuonna 2024 noin 101 miljoonaa euroa sisältäen momentit 35.10.21 (Eräät luonnonsuojelun menot), 35.10.52 (Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät) sekä 35.10.63 (Luonnonsuojelualueiden hankinta- ja korvausmenot). Rahoitusta on noin 9 milj. euroa vähemmän kuin vuoden 2023 talousarviossa. Luonnonsuojeluvarojen pääasiallisia käyttökohteita ovat Helmi-elinympäristöohjelma, METSO-ohjelman toimeenpanon jatkaminen sekä Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät.

Luonnonsuojelun määrärahat kasvoivat edellisen hallituskauden aikana merkittävästi Suomen valtion sitoutuessa YK:n biodiversiteettisopimuksen mukaiseen kansalliseen luonnon monimuotoisuuden suojelun strategiaan ja toimintaohjelmaan sekä EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteisiin.

Luonnonsuojelun rahoitus kokonaisuudessaan 2013-2024, milj. euroa

Momentti		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	TA 2023	TAE 2024
35.10.21	Eräät luonnonsuojelun menot	2,4	2,8	2,4	2,4	2,4	2,4	2,7	35,4	37,6	25,7	12,8	15,5
35.10.52	Metsähallituksen julkiset hallintotehtävät	32,5	34,6	34,6	39,6	29,7	34,8	36,3	71,5	70,9	58,1	50,7	48,1
35.10.63	Luonnonsuojelu-alueiden hankinta- ja korvausmenot	53,8	53,5	48,8	18,5	20,6	29,6	26,8	74,6	56,1	44,1	46,6	37,6
	Yht.	**89**	**91**	**86**	**61**	**53**	**67**	**66**	**181**	**165**	**128**	**110**	**101**

Rahoitus vesiensuojeluun sisältää suorien vesien- ja pohjavesisuojelutoimien lisäksi vesien- ja merenhoidon suunnittelun, vesien ja Itämeren seurannan, meriluonnon monimuotoisuustyön (VELMU-ohjelma) sekä ravinteiden kierrätykseen suunnatun rahoituksen ympäristöministeriön hallinnonalalla. Vuosina 2013-2018 tuettiin merkittävästi myös haja-asutuksen jätevesien käsittelyä. Luvut eivät sisällä pilaantuneiden maa-alueiden kunnostamisen rahoitusta.

Vesiensuojelun rahoitus kokonaisuudessaan 2013-2024, milj. euroa

Momentti		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	TA 2023	TAE 2024
35.10.23*	Itämeren ja vesien suojelun edistäminen	9,9	12,1	10,6	11,2	10,7	11,2	13,2	14,0	13,0	12,9	12,6	10,7
35.10.61**	Vesien- ja ympäristönhoidon tukeminen	11,4	10,2	8,6	8,1	3,5	4,4	12,5	20,2	13,8	37,8	46,4	5,5
	Yht.	**21,3**	**22,3**	**19,2**	**19,3**	**14,2**	**15,6**	**25,7**	**34,2**	**26,8**	**50,7**	**59,0**	**16,3**

*Uusi momentti TAE2023:ssa, rahoitus siihen asti momentilla 35.10.22 Eräät ympäristömenot.
** Momentin nimi 2022 asti Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen

2.4.1. Helmi-elinympäristöohjelma

Helmi-ohjelmassa parannetaan heikentyneiden lajien ja luontotyyppien elinympäristöjen tilaa koko maassa. Kohteina ovat lintuvedet, suot, metsät, perinneympäristöt sekä pienvedet ja rannat. Helmi-ohjelman toimet perustuvat maanomistajien vapaaehtoisuuteen. Ohjelman valmistelu ja toimet on aloitettu ympäristöministeriön hallinnonalalla vuonna 2020. Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen Helmi-elinympäristöohjelmasta 27.5.2021. Ohjelmassa on asetettu tavoitteita vuoteen 2030 ulottuvia tavoitteita sekä luonnonsuojelualueille että niiden ulkopuolisille alueille. Ohjelma on ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteinen. Helmi-ohjelma on samalla keskeinen osa vuoden 2020 jälkeen uudistettavaa, YK:n biodiversiteettisopimuksen mukaista kansallista luonnon monimuotoisuuden suojelun strategiaa ja toimintaohjelmaa ja täyttää myös osaltaan EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteita.

Vuoden 2022 loppuun mennessä Helmi-ohjelmassa on ohjelman aikana suojeltu soita yli 17 000 hehtaaria, ennallistettu soita yli 14 000 hehtaaria ja kunnostettu eri elinympäristöjä yli 500 kohteella. Isoimpia

ennallistamiskohteita ovat vuosittain olleet suot, joita on ennallistettu vuosittain tuhansia hehtaareja. Metsiä on hoidettu yli 500 kohteella, mikä on sisältänyt niin lehtojen ja paahdeympäristöjen kuin lajikohteidenkin hoitoa. Lisäksi kulotuksia on tehty yli 800 hehtaarilla suojelualueilla ja valtion monikäyttömetsissä. Purouomia on kunnostettu useita kilometrejä ja kalojen kulkua haittaavia vaellusesteitä on poistettu yli 200 kappaletta. Rantaluonnon, kuten hiekkarantojen ja dyynien, työkohteita on valmistunut jo 50 kappaletta. Helmi-ohjelmassa on kuluneiden vuosien aikana kunnostettu myös yli 2300 hehtaaria perinneympäristöjä. Uusia kohteita on saatu pysyvään hoitoon joko maatalouden ympäristösopimuksin tai luonnonsuojelulain mukaisella tuella yli 1900 hehtaaria.

Luonnonsuojelun rahoituksesta kohdentuu Helmi-ohjelman toteutukseen vuoden 2024 talousarvio-esityksessä yhteensä 23,3 miljoonaa euroa. Tästä noin 6,5 miljoonaa euroa ohjautuu soiden vapaaehtoiseen suojeluun momentilta 35.10.63. Noin 12,8 miljoonaa euroa kohdentuu etenkin ELY-keskusten kautta muun muassa ostopalveluina ohjelman toimenpiteisiin momentilta 35.10.21. Lisäksi samalta momentilta maksetaan ympäristöministeriön kuluja ohjelman toimeenpanoon sekä Sykestä hankittavia asiantuntijapalveluita ohjelman toimeenpanon tueksi. Näiden lisäksi Metsähallituksen rooli Helmi-ohjelman toimeenpanossa on ollut keskeinen. Vuoden 2024 talousarvioesityksessä Metsähallituksen Luontopalveluille kohdentuu 4 miljoonan euron lisäystä Helmi-ohjelman toimeenpanoon momentille 35.10.52, jotta vaikuttavaa toimintaa voidaan Luontopalveluissa jatkaa.

Metsähallituksen Luontopalvelut on viime vuosina panostanut valtion hallinnassa olevien luonnonsuojelualueiden hoitoon, luonnontilan ennallistamiseen sekä lajien ja luontotyyppien inventointiin ja seurantaan ja on siten keskeisesti tukemassa lajien ja luontotyyppien uhanalaistumiskehityksen pysäyttämistä ja EU:n biodiversiteettistrategian kansallista toimeenpanoa. Metsähallituksen Luontopalvelujen tavoitteissa on painottunut elinympäristöjen tilan parantamiseen tähtäävän Helmi-ohjelman toimeenpaneminen. Luontopalvelut on rekrytoinut määräaikaista henkilöstä, panostanut henkilöstön osaamisen kehittämiseen, tehnyt inventointeja ja suunnitelmia, jotta Helmi-ohjelman toimeenpano on saatu vauhtiin. Helmi-ohjelman toteuttamiseen on talousarvioesityksessä osoitettu 4 miljoonaa euroa/vuosi lisäystä kehykseen nähden. Helmin toimeenpano jää kuitenkin Luontopalveluissa tavoiteltua alhaisemmaksi ja valmistuneiden suunnitelmien ja saatujen lupien hyödyntäminen esim. lintuvesien kunnostuksessa voi lykkääntyä. Metsähallituksen Luontopalvelujen osalta talousarvioesitys vuodelle 2024 on 2,637 miljoonaa euroa pienempi vuoden 2023 talousarvioon verrattuna.

2.4.2. METSO-ohjelma

Maanomistajien vapaaehtoisiin suojelutarjouksiin perustuva METSO-ohjelma on edennyt ympäristöministeriön osalta aikataulussaan. Valtioneuvoston vuonna 2014 hyväksymän periaatepäätöksen mukaan suojelun tavoitteena on ympäristöministeriön osalta 96 000 hehtaaria arvokkaita metsäalueita vuoteen 2025 mennessä. Syyskuussa 2023 tästä tavoitteesta on toteutettu noin 96 % eli noin 92 000 hehtaaria.

Vuoden 2024 luonnonsuojelun määrärahataso mahdollistaa METSOn tavoitteeksi noin 3 000 hehtaaria vuodessa. Määrärahaa varataan momentilta 35.10.63 tähän tarkoitukseen vuonna 2023 noin 23 miljoonaa euroa. METSOn alueelliset tavoitteet on saavutettu Pohjois-Suomesta alkaen. Toteutuksen painopisteen siirtyessä etelämmäs nousee keskimääräinen suojeluhehtaarin hinta suojelualueiden ollessa etelässä keskimääräistä runsaspuustoisempia.

METSO-ohjelman vastaanotto on maanomistajien keskuudessa hyvä ja he ovat tarjonneet alueita suojeluun edelleen aktiivisesti. Suojelutarjonta ylittää ohjelman määrärahatason, joskin alueellisesti tarjonnassa on merkittäviäkin eroja. Nykyisen määrärahatason ja aktiivisen kohdetarjonnan myötä METSO-ohjelman voidaan arvioida määrärahojen puolesta saavuttavan kokonaistavoitteensa ohjelmakauden loppuun mennessä vuonna 2025.

METSO-ohjelman jatkokaudesta 2026–2030 on kirjaus valtioneuvoston Helmi-ohjelmaa koskevassa päätöksessä uusine tavoitteineen. Jatkokautta on tarkoitus valmistella ennen nykyisen ohjelmakauden päättymistä.

Lisätietoja:

Ympäristöneuvos Esa Pynnönen
Johtava asiantuntija Minna Torkkeli
Johtava asiantuntija Tuula Pietilä